

СОЦІАЛЬНІ БАЗИ ДАНИХ ЯК ОБ'ЄКТ ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ

SOCIAL DATABASES AS AN OBJECT OF LEGAL PROTECTION

Маліновська І.М., к.ю.н.,
асистент кафедри цивільного права № 1*Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого*

Статтю присвячено визначенню соціальної бази даних як об'єкта правової охорони. Актуальність досліджуваної теми зумовлена відсутністю єдиного підходу до визначення поняття, різновидів, правового режиму цих баз даних в юриспруденції. На підставі проведеного дослідження соціальні мережі запропоновано розуміти як систему встановлення зв'язків між суб'єктами, що відбувається за допомогою веб-сайту, веб-сторінки, шляхом розміщення будь-якої інформації про особу (дані, твори), яка структурно розташована в межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту з доступом, здійсненим за допомогою мережі Інтернет. Виокремлені такі особливості даного об'єкта, як: охоплення невизначеного кола суб'єктів, підтримка зв'язку між ними, можливість розміщення будь-якої інформації, наявність відкритого доступу, добровільність розміщення персональних даних особи. Запропоновано визначення соціальної бази даних як сукупності будь-якої інформації про особу (персональних даних, її творчих здобутків, даних про діяльність, відомостей про майно), яка розташована та упорядкована в єдину систему та може бути доступною в межах облікового запису власника веб-сайту, через мережу Інтернет або шляхом здійснення іншого доступу до неї. При цьому під соціальною базою даних у широкому розумінні можна вважати будь-яку базу даних, що містить інформацію про особу, соціальне життя, твори та ін. У вузькому розумінні це розташування інформації про особу на відповідному веб-сайті, з програмою відкритого доступу до цих даних. Здійснено класифікацію баз даних на спеціалізовані бази даних та загальні бази даних. Спеціалізовані соціальні бази даних – це бази даних, в яких розміщена інформація про особу, її статус, стан майна, що є дійсною та правдивою, та до якої є спеціальний доступ, що потребує отримання відповідного дозволу. Загальні соціальні бази даних – це бази даних, в яких особа самостійно розміщує інформацію про свій статус, приватне життя, майно, діяльність, що не потребує підтвердження статусу дійсності, та яка є доступною для невизначеного кола осіб.

Ключові слова: база даних, соціальні мережі, Інтернет, персональні дані, інформація, правовий режим.

The article is devoted to the definition of a social database as an object of legal protection. In jurisprudence there is no unified approach to the concept, types, legal regime of these databases. Based on the study, it is proposed to understand social networks as a system of establishing links between entities, which occurs through websites, web pages, through the placement of any information about the person (data, works), which are structurally located within the web address. site and (or) the account of the owner of this website, with access via the Internet. They are characterized by the coverage of an indefinite range of subjects, maintaining communication between them, the ability to post any information, the availability of open access, voluntary placement of personal data. In this case, the social database should be considered as a set of any information about a person (personal data, his creative achievements, activity data, property information), which are located and organized into a single system, can be accessed within the account of the web owner site, through the Internet or other access. Social databases, in a broad sense, is any database that contains information about a person, social life, works, etc. In a narrow sense, this is the placement of personal information on an appropriate website, with an open data access program. Social databases can be divided into specialized databases and shared databases. Specialized social databases are databases that contain information about a person, his status, the state of property, which corresponds to reality, and to which there is a special access that requires appropriate access. General social databases are databases in which a person independently places information about his status, private life, property, activities, which does not require confirmation of the status of reality, and to which an indefinite number of persons have access.

Key words: database, social networks, Internet, personal data, information, legal regime.

Бази даних є одним з найбільш запитуваних об'єктів цивільно-правової охорони. Це зумовлено насамперед тим, що вони є стрижнем будь-якої соціальної мережі. На 2019 р. виокремлюються такі популярні мережі: Facebook – 2.2 млрд, YouTube – 1.9 млрд, WhatsApp – 1.5 млрд, Messenger – 1.3 млрд, WeChat – 1.06 млрд, Instagram – 1 млрд, Tik Tok – 500 млн активних користувачів на місяць тощо [1]. Користування соціальними мережами є досить проблемним питанням правознавства, оскільки охоплює такі наукові проблеми, як: характеристика соціальної мережі як об'єкта правової охорони; правовий режим інформації, що розміщена в мережі; охорона приватної інформації; відкритість доступу до персональних даних. Але це не весь перелік актуальних та проблемних питань для дослідження в цьому напрямі. Ключовим питанням є саме кваліфікація соціальної мережі з точки зору її правової охорони.

Метою статті є характеристика соціальних баз даних як об'єкта правової охорони. Для досягнення цієї мети необхідно визначити зміст поняття соціальних баз даних, їх види та правовий режим.

Встановлення суті соціальних баз даних можливо здійснити за допомогою комплексного підходу, шляхом об'єднання наукових висновків щодо різних правових явищ. Так, поняття баз даних, їх правового режиму досліджувалось Н.Є. Яркіною в роботі «Правова охорона баз даних: режими авторсько-правовий і «sui-generis»» [2]. Характерні особливості баз даних визначені в статті

О.І. Яременко «Правова охорона баз даних в Україні» [3]. Соціальні мережі як правовий феномен розглядалися А.В. Галуцько в публікації «Соціальні Інтернет-мережі як об'єкт адміністративно-правового регулювання» [4]. Проблематиці охорони персональних даних присвячена дисертація В.М. Брижко «Організаційно-правові питання захисту персональних даних» [5]. Наведені наукові праці містять здобутки щодо різних правових понять, за поєднання яких виникає можливість сформулювати поняття соціальних баз даних.

Визначення баз даних закріплено в Законі України «Про авторське право і суміжні права» [6], згідно з яким цей об'єкт має такі характеристики: 1) це завжди сукупність будь-яких об'єктів авторського, інформаційного права (твори, дані, інформація); 2) елементи бази даних упорядковані оригінально; 3) об'єктивна форма бази даних: письмова, електронна; 4) дані, розміщені в базі даних, повинні бути доступними під час застосування відповідних засобів, закладених в оперативну систему бази; 5) база даних є складним об'єктом, що охоплює дані, систему їх розміщення та пошукову систему. Більш детальні характеристики бази даних визначаються Н.Є. Яркіною. Зокрема, дослідниця звертає увагу, що інформація в базі даних організована в певному порядку: за заданими критеріями вона підібрана й упорядкована, що забезпечує її накопичення, збереження, швидкий пошук необхідних елементів, доступ і користування нею [2, с. 82]. На думку О.І. Яременко, інформація в базах даних відзначається

такими характеристиками, як упорядкованість, повнота, достовірність, релевантність; цінність баз даних зберігається за умови постійної актуалізації інформації, яку вони містять [3, с. 20]. Аналізуючи наведені характеристики баз даних, доцільно підкреслити, що цей об'єкт надає можливість охоплювати та систематизувати великі обсяги будь-якої інформації. Завдяки цьому вони використовуються в різних сферах життя. Одним із сучасних напрямів використання баз даних є соціальні мережі.

Під соціальною інтернет-мережею потрібно розуміти віртуальну Інтернет-спільноту, утворену засновниками, авторами аудіовізуального контенту та численними користувачами [4, с. 128]. Соціальна мережа може визначатися і через соціальний аспект цього феномену, як сукупність соціальних суб'єктів та зв'язків між ними, що виникають та реалізуються на віртуальних Інтернет-платформах, які служать для встановлення та підтримання зв'язків між індивідами або соціальними групами [7, с. 114]. Властивими для них особливостями є наявність невизначеного кола суб'єктів, підтримка зв'язку між ними, можливість розміщення будь-якої інформації, наявність відкритого доступу, добровільність розміщення персональних даних особи. Звернемо увагу, що їхня мета – поширення інформації про особу, її діяльність, погляди, роботу тощо. При цьому соціальні мережі створювалися для розвитку спілкування, а внаслідок поширення стали виконувати багатоаспектні функції.

Встановлення зв'язків між суб'єктами в соціальних мережах відбувається за допомогою веб-сторінки та веб-сайту. Відповідно до Закону України «Про авторське право і суміжні права» [6] веб-сторінка – складова частина веб-сайту, що може містити дані, електронну (цифрову) інформацію, інші об'єкти авторського права і (або) суміжних прав тощо; а веб-сайт – це сукупність даних, електронної (цифрової) інформації, інших об'єктів авторського права і (або) суміжних прав тощо, пов'язаних між собою і структурованих у межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, доступ до яких здійснюється через адресу мережі Інтернет, що може складатися з доменного імені, записів про каталоги або вилічки і (або) числової адреси за Інтернет-протоколом (ст. 1 Закону України «Про авторське право і суміжні права») [6]. Аналізуючи вищенаведені положення, можна зробити висновок, що соціальні мережі – це система встановлення зв'язку між суб'єктами, що відбувається за допомогою веб-сайтів, веб-сторінок, шляхом розміщення будь-якої інформації про особу (дані, твори), які структурно розташовані в межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту, з доступом через мережу Інтернет.

Необхідно також звернути увагу, що в поняттях веб-сайту та бази даних є багато спільного, зокрема, характерною рисою цих об'єктів є сукупність інформації, систематизованої та розміщеної за допомогою певної системи розташування та пошуку. Відмінність між цими об'єктами полягає в тому, що доступ до баз даних є більш обмеженим, адже стосується визначеного кола осіб, тоді як доступ до веб-сайту є вільним та відбувається за допомогою мережі Інтернет. Унаслідок цього можна стверджувати, що для баз даних та веб-сайту характерна наявність систем розміщення інформації та доступу до неї, адже їхній зміст є близьким і представляє собою сукупність інформації. Крім того, впорядкування бази даних, веб-сайту є завжди творчим процесом, а розміщення інформації в них є простою системою механічних дій, що не мають ознак оригінальності.

Внаслідок цього постає питання: чи можна співвіднести соціальну мережу із соціальною базою даних? Для відповіді на це питання необхідно виокремити коло соціальних баз даних. Прикладом бази даних, яка охоплює дані про осіб, є база персональних даних, що представляє

собою іменовану сукупність упорядкованих персональних даних в електронній формі та/або у формі картотек персональних даних (ст. 1 Закону України «Про захист персональних даних») [8]. Крім того, до баз даних, що містять інформацію про персональні дані, слід відносити й різні Єдині та Державні реєстри, наприклад, Реєстр обтяжень рухомого майна, Реєстр правочинів, Єдиний реєстр заборон відчуження об'єктів нерухомого майна, Реєстр іпотек та інші. Усі вони створені не тільки для спрощення практики здійснення окремих повноважень у рамках державного управління, а й здебільшого для гарантування прав та свобод самих громадян України, бо фактично відомості, що містяться в таких реєстрах, є підтвердженням певних юридичних фактів (дій чи подій), які мають значні юридичні наслідки для самих громадян. Отже, можна виокремити бази персональних даних та спеціалізовані бази даних, що містять інформацію про осіб, об'єкти та події, які безпосередньо містять додаткову інформацію про стан особи. Також є бази, що створюються з метою обміну інформацією, щоб популяризувати, просунути на ринку продукцію певного виробника або його послугу, привернути увагу потенційного споживача до певної інформації, інформувати його про новини компанії на регулярній основі [9, с. 22]. Отже, цілком можливо співвіднести соціальну базу даних із соціальними мережами, як близькі між собою категорії.

Можливість співвідношення цих баз даних із соціальними феноменами зумовлено тим, що тлумачення терміна «соціальний» охоплює таке: пов'язаний із життям і стосунками людей у суспільстві; породжений умовами суспільного життя, певного середовища, ладу; існуючий у певному суспільстві; здійснюваний у суспільстві [10]. З наведеного випливає, що під час використання цього терміна мається на увазі явище, що безпосередньо пов'язано із життєдіяльністю суспільства, здійснення дій у суспільстві. Такий підхід надає можливість використовувати термін «соціальний» і щодо баз даних.

Узагальнюючи, можна визначити соціальну базу даних як сукупність будь-якої інформації про особу (персональні дані, її творчі здобутки, дані про діяльність, відомості про майно), яка розташована та упорядкована в єдину систему та може бути доступною в межах облікового запису власника веб-сайту, через мережу Інтернет або шляхом здійснення іншого доступу до неї. Соціальною базою даних у широкому розумінні є будь-яка база даних, що містить інформацію про особу, соціальне життя, твори тощо. У вузькому розумінні це розташування інформації про особу на відповідному веб-сайті, з програмою відкритого доступу до цих даних.

Соціальні бази даних можливо поділяти на спеціалізовані бази даних та загальні бази даних (бази даних із загальною інформацією). Спеціалізовані соціальні бази даних – це бази даних, в яких розміщена інформація про особу, її статус, стан майна, яка відповідає дійсності, та до якої є спеціальний доступ, що потребує отримання відповідного доступу. Ці бази даних використовуються практично у всіх сферах життя людини, зокрема, це бази персональних даних, відповідні державні реєстри. Загальні соціальні бази даних – це бази даних, в яких особа самостійно розміщує інформацію про свій статус, приватне життя, майно, діяльність, яка не потребує підтвердження статусу дійсності, і до якої є доступ невизначеного кола осіб.

Спеціалізовані соціальні бази даних не мають відкритого доступу, вони потребують отримання відповідного доступу. Наприклад, для отримання відомостей з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно та отримання інформаційної довідки в електронній формі необхідно виконати такі операції: реєстрація, авторизація (при цьому логін буде містити серію та номер паспорта) та здійснити оплату в online-режимі [11]. Для загальних

соціальних баз даних не потребується вказівка дійсних персональних даних, оплати за отримання інформації. Отже, різниця в цих базах даних полягає як в якості розміщеної інформації, так і в порядку доступу до цих даних.

Незважаючи на активний розвиток соціальних баз даних та їх популярність, у правознавстві все ще не визначеним залишається питання їх правового режиму. Проблемність цього питання зумовлена тим, що дослідники мають різні погляди на цю проблематику. Так, О.В. Кохановська вважає що під базою даних слід розуміти об'єктивну форму подачі й організації сукупності даних, систематизованих таким чином, щоб ці дані могли бути знайдені й оброблені за допомогою ЕОМ [12, с. 11]. Такий підхід поширює на базу даних режим інформаційного права. При цьому найбільш поширена позиція базується на нормах Закону України «Про авторське право і суміжні права» і полягає у віднесенні соціальних баз даних до об'єктів інтелектуальної власності. Звернемо увагу, що соціальні бази даних можливо розглядати і в межах режиму охорони персональних даних. Наприклад, В.М. Брижко підкреслював, що персональні дані є особливим видом приватної власності, яка юридично виступає у формі виключного права власності, й монополія права на яку обмежується законом в інтересах дотримання прав та основних свобод інших осіб, а також в інтересах дотримання балансу прав людини, суспільства і держави [5, с. 6].

З огляду на це можна зробити висновок, що правовий режим соціальних баз даних не може бути зведений до одного інституту цивільного права, зокрема права інтелектуальної власності, інформаційного права, охорони особистих прав. Неможливість охопити одним правовим режимом охорону соціальних баз даних зумовлена також

і складністю цього об'єкту. Зокрема, цей режим повинен включати елемент охорони приватного життя, забезпечення моральних засад суспільства, захисту відповідної інформації та ін. Слід підкреслити, що саме під час дослідження соціальних баз даних чітко простежується розмежування бази даних та її змісту. При цьому ці частини є невід'ємними одна від одної. Отже, правовий режим соціальних баз даних є відкритим питанням для юриспруденції та може розглядатися з точки зору аспектів її цивільно-правової, адміністративної та кримінально-правової охорони.

На підставі проведеного дослідження запропоновані такі висновки. Соціальні мережі – це система встановлення зв'язку між суб'єктами, який відбувається за допомогою веб-сайтів, веб-сторінок, а також шляхом розміщення будь-якої інформації про особу (даних, творів), яка структурно розташована в межах адреси веб-сайту і (або) облікового запису власника цього веб-сайту з доступом, здійсненим за допомогою мережі Інтернет. При цьому соціальну базу даних слід розглядати як сукупність будь-якої інформації про особу (персональні дані, її творчі здобутки, дані про діяльність, відомості про майно), яка розташована та упорядкована в єдину систему та може бути доступною в межах облікового запису власника веб-сайту, за допомогою мережі Інтернет або шляхом іншого доступу до неї. Соціальні бази даних можна класифікувати на спеціалізовані бази даних та загальні бази даних. Отже, сучасний стан наукового дослідження соціальних баз даних характеризується відсутністю єдиного погляду щодо правового режиму даного об'єкту, що є перспективним напрямом для подальших наукових досліджень.

ЛІТЕРАТУРА

1. Найпопулярніші соціальні мережі світу. 2019. URL: <https://futurenow.com.ua/21-najpopulyarnishyh-sotsialnyh-merezh-svitu-ta-rejtyng-ukrayiny/>
2. Яркіна Н.Є. Правова охорона баз даних: режими авторсько-правовий і «sui-generis». Проблеми законності : респ. міжвідом. наук. зб. Харків, 2008. Вип. 99. С. 81–90.
3. Яременко О.І. Правова охорона баз даних в Україні. Правова інформатика. 2011. № 1 (29). С. 17–24.
4. Галунько А.В. Соціальні Інтернет-мережі як об'єкт адміністративно-правового регулювання. *Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія Право*. 2013. Випуск 22. Ч. I. Т. 2. С. 127–129.
5. Брижко В.М. Організаційно-правові питання захисту персональних даних : автореф. дис. ... на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук : 12.00.07. Ірпіль : Нац. академія Державної податкової служби України, 2004. 22 с.
6. Про авторське право і суміжні права : Закон України від 23 грудня 1993 р. № 3792-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
7. Косолап О.В. Соціальні мережі як об'єкт криміналістичного дослідження. *Вісник кримінального судочинства*. 2016. № 1. С. 112–117.
8. Про захист персональних даних : Закон України від 1 червня 2010 р. № 2297-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2297-17>
9. Огнев'юк Г. Особливості використання об'єктів інтелектуальної власності в соціальних мережах. *Підприємництво, господарство і право*. 2016. № 7. С. 21–25.
10. Термін соціальний: Академічний словник української мови. URL: <http://sum.in.ua/s/socialjnyj>
11. Покрокова інструкція. Отримання відомостей з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно. URL: <https://kap.minjust.gov.ua/services/rpinstruction>
12. Кохановська О.В. Правове регулювання у сфері інформаційних відносин : монографія. Київ : Національна академія внутрішніх справ України, 2001. 212 с.